

PRED 100 ROKMI SA NARODIL VÝZNAMNÝ SLOVENSKÝ NÁRODOVEC A VLASTENEC ANTON PRÍDAVOK¹

Peter KOVAL

Anton Prídavok

Anton Prídavok bol básnikom, prozaikom, autorom rozhlasových relácií a publicistom, ale v prvom rade príkladným národovcom a vlastencom. Patril medzi významné osobnosti východného Slovenska na poli kultúry i literárno-národných aktivít medzivojnového obdobia a vojnových rokov. Aj keď jeho celý život je spojený práve s týmto regiónom, jeho celoživotné úsilie malo celonárodný dosah.

Narodil sa 28. mája 1904 v Kežmarku v rodine roľníkov. Otec Jozef bol, vďaka svojmu povolaniu, nútený často sa s rodinou presúvať na rozličné pôsobiská. Ešte v Antonovom útlom veku sa presťahovali do dediny Chrást nad Hornádom. V čase prvej svetovej vojny Prídavok študoval na Maďarskom evanjelickom gymnáziu v Spišskej Novej Vsi, no základné vzdelanie ukončil už na Maďarskom katolíckom gymnáziu v Prešove,

kam sa Prídavkovci pred koncom vojny museli opäť presťahovať. V štúdiách pokračoval v školskom roku 1918/1919 na Gréckokatolíckom učiteľskom ústave v Prešove, ale v druhom ročníku prestúpil na Československý dištriktuálny (evanjelický) učiteľský ústav, kde v roku 1922 s vyznamenaním zmaturoval. Počas svojich štúdií sa ukázal ako jeden z najlepších a najuvedomejších študentov a práve v tomto životnom období začali aj jeho literárne i kultúrno-organizačné aktivity. Prídavok stál pri zrode samovzdelávacieho krúžku slovenských študentov *Hviezdoslav*. Bol predsedom a najaktívnejším členom samovzdelávacieho literárneho krúžku Michala Miloslava Hodžu na učiteľskom ústave.

Ešte ako študent sa vložil aj do činností spojených so štátnym prevratom v roku 1918. Jeho vybudované slovenské povedomie a názorový príklon k idey československej štátnosti ho priviedli k zapájaniu sa do aktivít Slovenskej národnej rady v Prešove, ktorej predsedal hudobný skladateľ profesor Mikuláš Moyzes. Dôležitosť týchto svojich krokov, ako aj celej činnosti národnej rady vo víťaznom procese národných a demokratických síl v meste, ukázal aj vo vlastnej neskoršej literárnej spisbe, hlavne v románoch *Svitanie na východe* a *Rozbité ministerstvo*.

Po štúdiách krátko pôsobil ako učiteľ v Nových Zámkoch, odkiaľ sa vrátil na východné Slovensko a od roku 1923 začal pracovať ako kvalifikovaný učiteľ na štátnej ľudovej škole v Košiciach. Popri svojej profesii citlivo vnímal vtedajšie spo-

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV č. 19-0058 *Multietnicita a multikonfesionalita a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.

čensko-politické problémy východoslovenského regiónu s typickým multietnickým a multikonfesionálnym charakterom. Svoje názory na situáciu vyjadroval v literárnej tvorbe, v publicistike na stránkach viacerých periodík a na prednáškach. V Košiciach sa stal aktívnym členom miestneho odboru Matice slovenskej, organizoval hlavne kurzy slovenčiny či výchovné prednášky. Popri Matici sa Anton Prídavok aktívne zapojil aj do činnosti Slovenskej ligy. Bol jej členom, neskôr aj tajomníkom i oblasťným tajomníkom až do roku 1932. Aj tu naplno rozvíjal svoje organizačné schopnosti na kultúrnom a osvetovom poli.

Prídavok bol aj na „ďalekom“ východe krajiny v neustálom kontakte (písomnom či osobnom) s viacerými predstaviteľmi slovenského kultúrneho a literárneho života, zvlášť s tými, s ktorými sa zoznámil počas svojich štúdií na východe Slovenska, či so slovenskými vysokoškolákmi v Prahe. Jozef Tomášik-Dumín a Ján Fedák ako členovia Spolku východoslovenských akademikov v Prahe získali pre spolok práve Antona Prídavka, ktorý bol spolku nápomocný vo forme získavania finančných podpôr pre študentov, organizovaním letných brigád pre členov spolku.

Prídavok ako znalec a podporovateľ spisovného jazyka založil v roku 1932 Spoločnosť milovníkov slovenčiny v Košiciach. Za čistotu jazyka bojoval aj prostredníctvom vydávania jazykovedného mesačníka *Slovenská reč*, kde bol aj zodpovedným redaktorom. Od publicistickej práce prešiel v 30. rokoch k rozhlasovej práci. Stal sa tajomníkom literárneho oddelenia Rádiojournalu v Košiciach. Spolu s dramaturgom a vedúcim literárno-dramatického oddelenia rozhlasu Emilom Ruskom stáli pri zrode samostatnej rozhlasovej drámy.

Po jesenných udalostiach Viedenskej arbitráži z novembra 1938 a strate východoslovenskej metropoly Košíc v prospech Maďarska sa Prídavok, rovnako ako aj celý rozhlas, presťahoval do Prešova. Stratu územia československého štátu vnímal mimoriadne citlivo a bol rozrušený vojenským obsadzovaním východného Slovenska (Košíc) maďarskou armádou. V Prešove pokračoval vo svojej práci ako riaditeľ pobočky Slovenského rozhlasu. Celú inštitúciu nanovo vybudoval a zastrešoval. Bol priekopníkom rozhlasového vysielania na východnom Slovensku. Počas druhej svetovej vojny sa zapojil do aktivít miestneho odboru Matice slovenskej a hlavne do činnosti Divadelného krúžku Záborský ako jeho režisér a dramaturg.

Prídavok ako literát reagoval na aktuálne spoločensko-politické témy so zámerom vytvoriť diela dokumentárnej hodnoty. V takomto duchu treba chápať aj spomínané romány *Rozbité ministerstvo* (1928), *Svitanie na východe* (1928). V nich reagoval na búrlivé udalosti z čias prevratu v roku 1918 a prvé roky fungovania Československej republiky na východe. Je v nich citelná Prídavková negatívna reakcia na iredentistické snahy maďarských vládnych kruhov o revíziu hraníc. Do popredia vystupuje zápas o zachovanie a posilnenie integrity Slovenska v čase rodiaceho sa spoločného štátu Čechov a Slovákov. V treťom románe *Lámané drieky* (1938) vykresľuje život na východoslovenskej dedine, osudy typických prostých sedliakov zo Šariša riešiacich svoje každodenné problémy. Vyzdvihuje v ňom lásku človeka k prírode, spätosť práce sedliaka s pôdou a túžbu vymaniť sa zo sociálnej biedy.

Anton Prídavok bol mimoriadnou osobnosťou širokých záujmových dimenzií – pedagóg, kultúrno-osvetový, rozhlasový pracovník, básnik, románopisec, dramatik, literárny historik, kritik a publicista. Viacerými jeho súkmeňovcami, ale aj literárnymi kritikmi, historikmi je vykresľovaný ako horlivý slovenský národovec,

zanietený láskou k spisovnej rodnej reči a kultúre. Bol vyznávačom československej štátnosti a aj celoslovenskej súdržnosti. Prídavok však striktne vystupoval proti všetkým druhom šovinizmu a fašizmu, čo sa mu stalo aj osudným. V roku 1944 odišiel z Prešova do Banskej Bystrice, kde sa zapojil do odboja. Tajne nechal pre potreby povstaleckého rozhlasu premiestniť do Banskej Bystrice prenosnú aparáturu, literárny a hudobný archív. V januári 1945 bol zajatý gestapom, väznený a na následky mučenia zomrel 12. mája 1945 v nemocnici v Ružomberku.

Použitá literatúra:

Biografický lexikón Slovenska VII. (O - Q). Martin : Slovenská národná knižnica, 2020, s. 651 – 653.

BOLEK, Anton. Rozpomienky na Antona Prídavka. In *Nové obzory* 9. Prešov : Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach, 1967, s. 249 – 262.

MATOVČÍK, Augustín a kol. *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Martin : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2001, s. 378 – 379.

SEDLÁK, Imrich. *Východné Slovensko v letokruhoch národa*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2012. 880 s.